

УДК 338.43.001.76

В. В. Лаврук,

к. е. н., докторант, Подільський державний аграрно-технічний університет

ОБГРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ У СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Запропоновано структуру, яка дозволить забезпечити передачу сучасних інноваційних проектів і технологій аграрним підприємствам. Визначено завдання центру інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Сформовано функції діяльності центру регіонального розвитку.

A structure which will allow to provide the operating transmission of modern innovative projects and technologies to the agrarian enterprises is offered. The task of center of innovative development of agricultural enterprises is certain. The functions of activity of center of regional development are formed.

Ключові слова: аграрне підприємство, інноваційний проект, науково-технічний прогрес, регіональний розвиток, сільське господарство.

ВСТУП

Сільське господарство не може ефективно функціонувати в умовах недосконалості інформаційного забезпечення. Існує проблема відсутності цілісної системи та ефективних структур ринкового типу, які забезпечували б сільське господарство науково-консультаційної допомогою в освоєння сучасних досягнень науково-технічного прогресу.

За роки державної незалежності в Україні прийнята низка нормативно-правових актів, які передбачають, по-перше, активізацію інноваційних процесів; по-друге, інформатизацію економіки загалом та інформаційну підтримку інноваційних процесів зокрема. Разом з тим, ці нормативно-правові акти поки що зосереджені переважно на державному (і до деякої міри на регіональному) рівні. Натомість рівень підприємства, особливо сільськогосподарського, практичної участі у інформатизації майже не бере. Через ці обставини і діяльність згаданих галузевих дорадчих служб ще не отримала свого відповідного розвитку. Тобто без достатньо розвинутої галузевої інноваційної інфраструктури перспективи повноцінної інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств стають досить невизначеними.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основні теоретичні і методологічні положення, пов'язані з розкриттям сутності й змісту інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями її прояву в сільськогосподарських підприємствах, викладені в роботах Л.А. Антонюк, В.І. Благодатного, В.О. Василенка, С.А. Володіна, О.І. Дація, О.В. Донця, В.О. Заготова, М.В. Зубця,

С.М. Ілляшенка, М.Х. Корецького, І.М. Криворучка, М.Ф. Кропивка, М.І. Лобанова, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Л.І. Михайлової, Ю.Н. Новікова, І.А. Павленка, П.Т. Саблука, С.О. Юшина та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- запропонувати структуру, яка дозволить забезпечити передачу сучасних інноваційних проектів і технологій аграрним підприємствам;
- визначити завдання центру інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств;
- сформувані функції діяльності центру регіонального розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інформаційна система сільськогосподарського виробництва являє собою один із соціальних інститутів стратегічного значення. Вона має бути цілісним соціальним утворенням, оскільки гармонійна робота окремих структурних рівнів та ланок, чітка координація їх функцій, погодженість інформаційних потоків — основна фундаментальна вимога до організації її діяльності.

Чинник цілісності інформаційної системи полягає у наявності особливих інтеграційних надструктурних функцій, зумовлених саме її цілісністю, функціональною єдністю структурних ланок та рівнів, притаманних системі в цілому, і таких, що не впливають безпосередньо з функціонування кожного конкретного структурного рівня. До таких інтеграційних функцій належать: політична, наукова, інформаційно-відображувальна, перетворювальна.

Політична функція полягає в тому, що інформаційна система надає вихідний фактичний ма-

теріал для напрацювання управлінських стратегічних і тактичних рішень. Вона — найважливіший канал інформування політичних структур про поточну соціально-економічну ситуацію в сільському господарстві, актуальні проблеми. Крім того, інформаційна система сприяє найефективнішій реалізації цієї політики на всіх рівнях управління — від макро- до мікроекономічного [1, с. 82].

Однак, розробка і реалізація стратегічного політичного курсу повинні бути науково обґрунтовані та ґрунтуватися на знанні сучасних соціально-економічних тенденцій і закономірностей у сільському господарстві, що забезпечується науковою функцією. Сутність її полягає у тому, що інформаційна система, орієнтуючи науку на розробку і вирішення актуальних практичних завдань, є об'єднуючою ланкою між наукою та виробництвом.

Водночас інформаційна система виконує власне, функції збирання, обробки, збереження, відтворення інформації і являє собою величезну, багаторівневу базу даних. Це — потужний інформаційний ресурс державного значення, який виконує інформаційно-відображувальну функцію [4, с. 193].

Усі наведені функції узагальнює перетворювальна функція. Сутність її полягає у тому, що інформаційна система як засіб всебічного наукового аналізу сучасних соціально-економічних явищ, тенденцій, закономірностей у сільському господарстві слугуватиме могутнім, знаряддям перетворення, перебудови, оптимізації системи сільськогосподарського виробництва, підвищення її ефективності, а в результаті — повнішого задоволення потреб країни у продовольчих ресурсах [2, с. 72].

Умови сільського господарства значною мірою визначає ефективність його інформаційно-консультаційного обслуговування, основою якого на сучасному етапі є науково-практичне забезпечення інноваційних перетворень.

Інноваційні перетворення з урахуванням особливостей сучасного стану аграрного сектора економіки повинні здійснюватися за чотирма основними підходами: організаційно-правовому та економічному, структурному, технологічному, соціальному. Реалізація інноваційних перетворень забезпечує формування підприємств ринкового типу, впровадження сучасних економічних механізмів управління, а у сфері виробництва — сучасних досягнень НТП [5, с. 135; 6, с. 42].

З метою забезпечення реалізації інноваційних перетворень (структурних, технологічних, соціальних, організаційно-правових, економічних) в сільському господарстві, підвищення рівня мотивації сільськогосподарських товаровиробників, керівників і спеціалістів підприємств до впровадження сучасних інновацій і передового досвіду, вважаємо за доцільне створення таких структур, які забезпечували б інноваційний розвиток сільськогосподарського виробництва та здійснювали свою діяльність на регіональному рівні.

На рівні держави концептуально і програмно

передбачені формування сучасної інноваційної інфраструктури, особливо у частині розвитку її виробничо-технологічної підсистеми, що сприятиме швидкому подоланню технологічного відставання вітчизняної економіки від світових економічних лідерів в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Дана підсистема має сприяти інноваційній діяльності шляхом освоєння у виробництві інновацій, проведення експертизи інноваційних проєктів, інформаційного і консультаційного забезпечення інноваційної діяльності, реалізації інноваційних проєктів, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації підприємців у сфері інноваційної діяльності тощо. Також концептуально і програмно передбачений розвиток системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, який націлений на підвищення рівня взаємодії та ефективності здійснення центральними і місцевими органами виконавчої влади повноважень у сфері інноваційної діяльності. Проте, як і у випадку із формуванням сучасної інноваційної інфраструктури або ж з розвитком системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, галузеві підприємства взагалі, а сільськогосподарські зокрема, й досі залишаються поза увагою даних процесів.

Використовуючи існуючу матеріально-технічну базу та науковий потенціал, можливе формування центру інноваційного розвитку (ЦІР) сільськогосподарських підприємств як державного, напівдержавного (в якості самостійного госпрозрахункового підрозділу ВНЗ і науково-дослідних установ) та приватного підприємства.

Головною метою центру інноваційного розвитку (ЦІР) сільськогосподарських підприємств є сприяння підвищенню ефективності та стабілізації виробництва на основі освоєння досягнень науково-технічного прогресу, передового досвіду через доведення до сільськогосподарських товаровиробників сучасної техніки, технологій, послуг, а також організаційно-технічних рішень.

Центр інноваційного розвитку сприятиме інноваційній діяльності шляхом освоєння у виробництві інновацій, проведення експертизи інноваційних проєктів, інформаційного і консультаційного забезпечення інноваційної діяльності, реалізації інноваційних проєктів, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації підприємців у сфері інноваційної діяльності тощо.

Основними завданнями створеного ЦІР сільськогосподарських підприємств можуть бути:

— аналіз потреб сільськогосподарських товаровиробників у інноваціях;

— формування, систематизація, аналіз інформаційних ресурсів і доведення їх до сільськогосподарських товаровиробників та інноваційних структур;

— пошук, апробація і впровадження у вироб-

ництво інноваційних продуктів;

— організація і проведення навчальних семінарів для сільськогосподарських товаровиробників;

— вивчення попиту і пропозиції на інноваційні розробки;

— надання маркетингових послуг сільськогосподарським товаровиробникам;

— сприяння розвитку інформаційного забезпечення інноваційної діяльності;

— реалізація у відповідності з законодавством України пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;

— видання інформаційних бюлетенів і листів для інформування щодо інноваційних винаходів;

— здійснення дослідно-демонстраційної діяльності для пропаганди і розповсюдження нових знань, культур, технологій і видів діяльності в сфері сільськогосподарського виробництва.

Більш глибоке дослідження всіх задач діяльності центру регіонального розвитку дозволило сформулювати наступні основні функції його діяльності:

1. Збір, узагальнення і розповсюдження знань серед суб'єктів сільськогосподарського виробництва щодо успішного здійснення інноваційної діяльності.

2. Проведення маркетингових досліджень і економічний аналіз діяльності аграрних підприємств, з метою вивчення попиту сільськогосподарських товаровиробників і виявлення потреб в інноваціях.

3. Здійснення за договорами з аграрними підприємствами (замовниками) комплексу робіт щодо підбору, освоєння, обґрунтування найбільш прибуткових науково-технічних розробок і доведення їх до впровадження в конкретне сільськогосподарське підприємство.

4. Проведення семінарів, конференцій, виставок, днів поля з метою підвищення кваліфікації керівників, спеціалістів, а також робітників сільськогосподарських підприємств й інших керівників у питаннях організації робіт з впровадження у виробництво інновацій.

Розглянемо більш детально напрями кожного із структурних підрозділів ЦІР сільськогосподарських підприємств:

1. Відділ маркетингу інновацій проводить маркетингові дослідження і економічний аналіз діяльності аграрних підприємств, з метою вивчення попиту сільськогосподарських товаровиробників і виявлення потреб в інноваціях.

Маркетинг інновацій — це соціально-управлінський процес, за допомогою якого задовольняється попит і пропозиція на конкретний інноваційний продукт. Маркетинг спрямовує і координує інноваційну діяльність на виробництво і споживання дійсно необхідної і ефективної інноваційної продукції, ставить її виробників у функціональну залежність від попиту і можливостей споживачів — сільськогосподарських товаровироб-

ників, — орієнтуючи на виробництво ринково затребуваної продукції [3, с. 195].

Спеціалісти маркетингового відділу ЦІР виступають в якості спеціалізованого посередника у ринкових взаємовідносинах між окремими господарюючими суб'єктами — науковими закладами і аграрними товаровиробниками — і вирішують наступні задачі:

— вивчають попит виробництва на науково-технічні розробки;

— беруть участь у формуванні планів наукових досліджень і виробництва затребуваної інноваційної продукції;

— організовують просування інноваційної продукції, своєчасно інформуючи сільгосптоваровиробників про її наявність і можливості.

За допомогою маркетингових досліджень з'являється можливість погодити і збалансувати два фактори ринкових відносин:

1. Потребу товаровиробників у науково-технічній продукції (купівельний фактор).

2. Можливість наукових організацій (пропозиція).

Науково-технічна продукція буде більш затребувана, коли вдасться знайти оптимальне сполучення двох факторів.

Одним із важливих напрямів маркетингу інновацій є забезпечення просування на ринок інноваційних технологій.

Крім маркетингових досліджень, спеціалістами цього відділу організуються виставки, зустрічі розробників інновацій з сільськогосподарськими товаровиробниками, що спрямовані на активізацію інноваційної діяльності сільського господарства регіону, прискорене освоєння інновацій сільськогосподарським виробництвом, встановлення тісного систематичного контакту між науковою і виробничою сферами сільського господарства.

Для отримання більш повної інформації про стан інноваційної діяльності та для вивчення інноваційних потреб сільськогосподарських підприємств спеціалістами цього відділу проводиться постійний моніторинг їх діяльності.

2. Відділ впровадження інновацій у виробництво.

Основна мета цього відділу здійснення за договорами комплексу робіт з сільськогосподарськими підприємствами (замовниками) щодо підбору, освоєння, обґрунтування найбільш прибуткових науково-технічних розробок і доведення їх до стадії інноваційного проекту для конкретного сільськогосподарського підприємства.

Цей відділ повинен будь-яку інновацію довести до реалізації і місце цієї реалізації доцільно буде перетворити у діючу демонстраційну площадку для сільськогосподарських товаровиробників даного регіону. Тому що така демонстраційна структура ближча до потенціальних учасників інноваційного процесу. Коли це представити для впровадження, ЦІР стане об'єктом вивчення для піонерів

інноваційних проектів, які є найбільш прогресивними в цьому плані, внаслідок чого процес освоєння їх в аграрних господарствах прискориться, а масовий товаровиробник стане вчитися на їх об'єктах і впроваджувати їх в своє виробництво.

3. Навчальний відділ

Цей відділ проводить семінари і конференції, виставки, дні поля з керівниками, спеціалістами, а також робітниками сільськогосподарських підприємств за питаннями організації робіт з впровадження у виробництво інноваційних проектів. Спеціалістами цього відділу проводиться супроводжувальне навчання всіх спеціалістів та робітників сільськогосподарського підприємства для освоєння конкретного інноваційного проекту.

Завданнями відділу також є:

- проведення семінарів для обговорення результатів досліджень, проблем інноваційної діяльності для подальшої розробки рекомендацій з метою поліпшення інноваційного клімату регіону;
- розробка і випуск засобів методичного, інформаційного і програмного забезпечення інноваційної діяльності для ефективного пошуку та впровадження інноваційних розробок сільськогосподарськими товаровиробниками;
- розробка і здійснення сумісних науково-дослідних і науково-технічних проектів з провідними зарубіжними науковими центрами по нових технологій.

4. Відділ інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності займається наданням інформаційних послуг сільськогосподарським підприємствам, органам управління АПК та іншим зацікавленим підприємствам і організаціям. Основне завдання — систематизація, збір, збереження, ведення даних, необхідних для успішного проведення інноваційної діяльності. Інформаційне забезпечення є одним із важливих моментів стимювання інноваційної діяльності в регіоні.

Цей відділ забезпечує пошук і підготовку, систематизацію та накопичення необхідної інформації про завершені розробки, дослідження, пропозиції наукових організацій, передовий досвід підприємств. Також даний відділ займається випуском статистичної літератури, виданням аналітичних і інформаційних буклетів.

Створення ринку інновацій у сільському господарстві та відсутність об'єктивної і повної інформації про нові наукові розробки вказує на необхідність формування банку даних інноваційних проектів. При головному координаторі ЦІР пропонується створити банк інноваційних проектів, що забезпечить прискорений пошук і підготовку необхідної інформації за заявкою зацікавленого виробника для отримання інформації щодо розробки, впровадження інноваційного проекту і його освоєння.

У інформаційному забезпеченні інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств повинні брати активну участь дорадчі служби і центри інноваційного розвитку, які будуть взає-

модіяти із інноваційною інфраструктурою і системою інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики.

Через інформаційну мережу Інтернет сільськогосподарські підприємства повинні мати доступ до регіонального банку інноваційних проектів, через який можливо отримати наступну інформацію:

- відомості про розробників інноваційної продукції (банк пропозицій);
- інформацію про споживачів інновацій (банк запитів);
- відомості про кадрові ресурси регіону в сфері інновацій;
- інформацію про законодавче і нормативне забезпечення інноваційної діяльності в сільському господарстві;
- перелік організацій, які сприяють комерціалізації наукомістких розробок у сільському господарстві.

Банк інноваційних розробок поповнюється із переліку завершених науково-дослідних, конструкторських, проектно-технологічних робіт, досліджень, пропозицій наукових організацій, що пройшли попередню експертизу на практичну значимість об'єкта, відповідності його сучасним вимогам науково-технічного прогресу, перспективність, повноту і достовірність.

До функцій банків входить також комплектування компетентної експертної комісії із спеціалістів необхідних галузей знань і організація проведення процедури відбору. Число, порядок і послідовність проведення експертиз визначаються галузевими нормативними документами. Сформований банк інноваційних розробок є основним джерелом для їх відбору зацікавленими підприємствами, подальшої їх оцінки стосовно умов конкретного підприємства при складанні бізнес-плану інноваційного проекту.

У базі також повинні матися координати розробників по кожному із представлених вище напрямів. Інформація про отримані розробки повинна з'являтися в періодичних виданнях, висвітлюватися на нарадах, семінарах і конференціях, озвучуватися на радіо і телебаченні.

Шляхом прямого контакту з товаровиробниками виявляється коло інтересів і проблем в регіональному масштабі. Причому цей процес складається із двох частин. З однієї сторони, товаровиробнику представляється інформація із банку інноваційних розробок, з метою інформування його про зміст розробок, які можна освоювати, а з іншої — систематизуються, узагальнюються і порівнюються висунуті товаровиробниками прохання і запити. Таким чином, створюється інформаційний пакет інновацій.

Коли інформаційний блок по інноваціям сформовано, настає наступний етап реалізації конкретних інновацій або інноваційних проектів, які відібрані в якості прибуткових та прогресивних. Цей відбір не є простим і не може бути орієнтова-

ний тільки на бажання сільськогосподарських товаровиробників для його здійснення. Спеціалісти ЦІР зобов'язані здійснити ряд процедур системного характеру, спрямованих на довгостроковість процесу інноваційної діяльності і на його безперервність. Це означає, що будь-яка піонерська впроваджувальна діяльність повинна реалізовувати не тільки вигоди, закладені в нововведенні, але і створювати реальні умови для її тиражування шляхом повторення навчанням вже на конкретному об'єкті (демонстраційних площадках) і головне — для задоволення потреб сільськогосподарських товаровиробників.

Робота центру повинна здійснюватися у відповідності з організаційними, функціональними, соціальними і економічними принципами. Для послідовної реалізації цих принципів необхідно цілий комплекс заходів, включаючи нормативно-правове, матеріально-технічне і кадрове забезпечення центру, а також цілеспрямована робота органів АПК зі створення відповідних умов для його функціонування.

Одним із важливих напрямів сумісної роботи діяльності центру і вузів буде професійна підготовка і перепідготовка кадрів для сільськогосподарського виробництва за такими напрямками:

— сучасні технології виробництва сільгосп-продукції;

— сучасні технології менеджменту, в тому числі інноваційного;

— сучасні інформаційні технології;

— сучасні технології маркетингу і т.д.

Однією з головних проблем функціонування ЦІР сільськогосподарських підприємств регіону є його фінансування. Основними джерелами фінансування даного формування можуть бути кошти державного і обласного бюджетів, господарські договори, кошти від підприємницької діяльності, надання платних науково-технічних та інформаційно-консультаційних послуг, грантів різного рівня.

На початковому етапі становлення найбільшу питому вагу в структурі елементів доходу центру будуть складати кошти державного та обласного бюджетів. Необхідність бюджетного фінансування діяльності центру на початкових етапах його розвитку обумовлена низькою інноваційною активністю сільськогосподарських підприємств та неготовністю оплачувати послуги.

По мірі активізації інноваційної діяльності в регіоні необхідно здійснюватися поетапний перехід на самофінансування центру. Спочатку організації, які скористалися послугами центру, будуть сплачувати частину витрат. Потім доцільним буде перехід на повне відшкодування витрат, а в кінцевому варіанті, коли ЦІР досягне певного рівня розвитку, вартість його послуг буде формуватися як договірна ринкова ціна на посередницькі та інформаційні послуги.

У подальшому в міру розвитку діяльності центру буде доцільним, на наш погляд, встановити

організаційний внесок, який повинні будуть сплачувати сільськогосподарські підприємства для взаємодії з ЦІР для отримання необхідної інформації та допомоги.

ВИСНОВКИ

Розглянувши всі вищеперераховані аспекти, можна зробити наступні висновки. Перш за все, всі заходи в рамках регіонального центру інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств проводяться з метою активізації інноваційної діяльності аграрних підприємств і створення умов для прискореного використання інноваційних досягнень, для пошуку рішення проблем, що перешкоджають впровадженню інновацій.

Технологічне і технічне оновлення всіх сфер сільського господарства призведе до суттєвого підвищення обсягів, якості й конкурентоздатності продукції, що виробляється, поліпшить соціально, економічні умови функціонування сільськогосподарських підприємств.

Структура, що нами запропонована, дозволить забезпечити передачу сучасних інноваційних проектів і технологій аграрним підприємствам, їх освоєння, що в призведе до підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств регіону.

Регіональний центр інноваційного розвитку призведе до створення у сільськогосподарських товаровиробників мотивації до прийняття рішень щодо ефективного використання науково-технічної інформації, буде сприяти їм в освоєнні інноваційних проектів і передового досвіду сільськогосподарської діяльності, що дозволить послідовно збільшувати обсяги виробництва і збуту продукції.

Література:

1. Зінченко О.П. Центр інноваційного розвитку як функціональна модель синергії / О.П. Зінченко, В.П. Ільчук // Наука та інновації. — 2006. — № 1. — С. 81—89.

2. Іванова В.В. Роль інформаційної стратегії в діяльності підприємств АПК / В.В. Іванова // Економіка АПК. — 2007. — № 1. — С. 72.

3. Козик В. Можливості та проблеми формування інноваційних структур / В. Козик // Регіональна економіка. — 2005. — № 1. — С. 195.

4. Криворучко І.М. Регіональні центри наукового забезпечення АПВ та інноваційний розвиток сільського господарства України / І.М. Криворучко // Вісник аграрної науки. — 2006. — № 3—4. — С. 192—194.

5. Макаренко П.М. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності інтегрованих структур АПК / П.М. Макаренко, Васильєва Н.К. // Вісник Полтавської державної аграрної академії. — 2005. — № 3. — С. 134—137.

6. Музика П.М. Активізація інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України / П.М. Музика // Економіка АПК. — 2005. — № 8. — С. 42.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2010 р.